

**FAVQULODDA VAZIYATLARDA AHOLINI XABARDOR
QILISH**

Nasriddinov Jasurbek Muxammadjon o'g'li

Namangan davlat universiteti Kasb ta'limi kafedrasi o'qituvchisi

Sadullayev Mirtemir Shavkat o'g'li

*Namangan davlat universiteti Hayot faoliyati xavfsizligi yo'nalishi
talabasi*

Annatsiya: *Mazkur maqolada favqulodda vaziyatlarda aholini xabardor qilish usullari, shuningdek aholini va FVDT faoliyatida bo'yicha tadbirlarni tashkil qilish masalalari muhokama qilinadi. Aloqani tashkillashtirishdan oldindan e'tibor berish lozim bo'lgan jihatlarni ko'rib chiqamiz.*

Annotation: *The article discusses the methods of public awareness in emergencies, as well as the organization of events on the activities of the population and FVDT. Let's look at the aspects that need to be considered before organizing communication.*

Аннотации: *В статье рассматриваются методы информирования населения при ЧС, а также организации мероприятий, посвященных деятельности населения и ГСЧС. Давайте разберемся с аспектами, которые необходимо учесть перед организацией общения.*

Axborot oqimlarini boshqarish, aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan himoya qilish sohasida tezkor axborot olish, qayta ishlash va ishonchli axborotni taqdim etish qobiliyati favqulodda vaziyatlarning prognozi va kelib chiqishi, favqulodda vaziyatlardan himoya qilish usullari va ularning xavfsizligini ta'minlash choralari to'g'risida aholini xabardor qilishda muhim omildir.

Favqulodda vaziyatlar vazirligini favqulodda vaziyatlar tahdidi va xavfini oldindan bartaraf etadigan, aholi hayoti va sog'ligiga xavf tug'ilganda o'z vaqtida

va kompleks yordam ko'rsatishga qaratilgan faoliyat olib boradigan, uning har bir xodimi "O'z vaqtida ogohlantirish, qutqarish va yordam berish" shiori ostida xizmat qiladigan mobil, zamonaviy professional xizmatga aylantirish uchun katta e'tibor qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 8 avgustdagi 601-son "Favqulodda vaziyatlar xavfi yoki sodir bo'lganligi haqida O'zbekiston Respublikasi aholisiga xabar berish va ma'lumot (axborot) etkazishning avtomatlashtirilgan tizimini yaratish va rivojlantirish to'g'risida"gi Qarori bunga yaqqol misol.[1]

Favqulodda vaziyatlarda aholini ogohlantirishning asosiy usullaridan biri davlat yoki mahalliy axborot uzatish vositalari (televidenie, radio, internet) orqali og'zaki xabar berish hisoblanadi. Fuqaro muhofazasi xabar berish signallari va tegishli axborot butun hududga yoki favqulodda vaziyat xavfi tug'ilgan hududga berilishi mumkin. FVDTda radio, radiorele, simli va signal beruvchi aloqa vositali ishlatiladi.

Favqulodda vaziyatlar xavfi tug'ilganda xavf darajasini ko'rsatadigan uChta xabar berish rejimi belgilangan:

1. Kundalik faoliyat rejimi.
2. Yuqori tayyorgarlik rejimi.
3. Favqulodda vaziyat rejimi.

Kundalik faoliyat rejimida terminal kompleksidan ijtimoiy reklama, reklama-marketing va respublika aholisiga tegishli boshqa ijtimoiy muhim ma'lumotlar translyasiyasi uchun foydalanish mumkin.[3]

Bunda kundalik faoliyat rejimida reklama materiallari translyasiyasi terminal kompleksi ekranlarida efir vaqtining etmish besh foizidan ortiq bo'lmagan hajmda amalga oshirilishi kerak. Qolgan vaqtda xabar berish va ma'lumot (axborot) etkazishning avtomatlashtirilgan tizimini aholiga tayyorgarlik va fuqaro muhofazasi borasida favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish, yong'in xavfsizligini ta'minlash va jamoat tartibini saqlash bo'yicha axborotlar translyasiyasi amalga oshiriladi.

Favqulodda vaziyat faoliyat rejimida reklama materiallari translyasiyasi terminal kompleksi ekranlarida efir vaqtining ellik foizidan ortiq bo'lmagan hajmda amalga oshirilishi kerak. Qolgan vaqtda xabar berish va ma'lumot (axborot) etkazishning avtomatlashtirilgan tizimi orqali sodir bo'lgan favqulodda vaziyatlarning oldini olish yoki ularning oqibatlarini kamaytirish bo'yicha aholini, kuch va vositalar harakatlari, boshqaruv organlari tavsiyalari, yuzaga kelayotgan vaziyat to'g'risida aholiga ma'lumot etkazish va tayyorgarlik bo'yicha translyasiya amalga oshiriladi.

Shunday qilib, FV xavfi borligi yoki yuzaga kelishi va aholini xatti - xarakatlari haqidagi axborotni to'g'ri, to'liq va o'z vaqtida etkazish xabar berish tizimining eng muhim vazifalari ekanligi bois boshqaruv punktlarini, xabar berish tizimining raqamli aloqa vositalar bilan jihozlash, yozilgan matnlarini SMS va boshqa tartibda eng oson va tezda etkazish usullari ham qo'llanilib kelinadi.[2]

Aloqa tizimi va xabar berish vositalarini doimiy tayyor holda saqlab turish, ularni takomillashtirish masalalari fuqaro muhofazasi rahbarlari va tuzilma e'tiborida bo'lishini taqazo etadi.

Asosiy vazifalar:

1. Statsionar va mobil aloqa tarmoqlari va shaxsiy tarkibini doimiy shayligini ta'minlash;
2. FVDT va boshqa tuzilmalar bilan xamkorlikda aloqani tashkillashtirish;
3. Favqulodda vaziyatlarni bartaraf etishga qaratilgan kuch va vositalarni boshqaruvi uchun sifatli va barqaror aloqani ta'minlash.

Aloqani tashkillashtirishdan oldin quyidagilarga e'tibor berish zarur:

1. Sodir bo'lgan favqulodda vaziyatlar turi, xududi (shaxar, qishloq, cho'l xududi, tog'li xudud);
2. Maxalliy telekommunikatsiya va uyali aloqa operatorlarining imkoniyatlari va qamrovi;
3. Favqulodda vaziyatlar sodir bo'lgan ob'ektning kuch va vositalarining aloqa vositalari bilan ta'minlanganligi;

Favqulodda vaziyatlar boshqarmasida xamkorlikda aloqani ta'minlash bu – FVBning FVDT, FM tuzilmalarining aloqa bo'yicha kuch va vositalarining favqulodda vaziyatlarni bartaraf etishga qaratilgan tadbirlarda aloqani ta'minlashda bajaradigan vazifalari, vaqti va muayyan joyda muvofiqlashgan xarakatiga aytiladi.

Favqulodda vaziyatlarda aholini ogohlantirishning asosiy usullaridan biri davlat yoki mahalliy axborot uzatish vositalari (televidenie, radio, internet) orqali og'zaki xabar berish hisoblanar ekan, bu usullar qamrab ololmaydigan hududlarda qanday aloqani ta'minlaymiz degan savol tug'uladi.

Tog'li hududlarda. Mahalliy telekommunikatsiya va uyali aloqa Chegaralangan bo'lgani sababli, ushbu hududga favqulodda vaziyatlar ko'lamiga qarab qisqa to'lqinda ishlovchi radiostansiyalardan foydalanish samara beradi. Mazkur xududda qidiruv qutqaruv ishlarni amalga oshirishda qutqaruvchilar zaxira elektr manbaisi yoki akkumulyator batareyalari mavjud ranetsli QT(Qisqa to'lqinlar, Chastota, 3000-30000kGs, to'lqin uzunligi 100-10m) radiostansiya boshqaruv shtabi bilan aloqani ta'minlash uchun va portativ UQT(Ultra qisqa to'lqinlar, CHastota, 30000kGs dan ortiq, To'lqin uzunligi 10m dan qisqa) radiostansiyalar (qidiruv qutqaruv joyida boshqaruvini amalga oshirish uchun) bilan ta'minlangan bo'lishi zarur.

Qishning sovuq kunlarida Aloqa tizimini tashkil etishda bir qator qiyinchiliklar keltiradi, ya'ni muzlagan yerga machta qurilmalarini qotirishga qoziqlarni qoqish, antennalarni sovuqda yoyish kabi muammolar mavjud.

Ionosfera va geomagnit faollashuvi radioto'lqinlarni tarqalishiga jiddiy ta'sir etadi. Qisqa to'lqinli aloqa umuman yo'qolishiga olib keladi. Faqat yaxshi tanlangan joyda UQT retranslyatorlarni o'rnatilishi bilan radioaloqani imkoniyatini kengaytirish mumkin.

Shuni bilish kerakki antenna-machta qurilmalarini mustaxkam qotirib to'satdan bo'ladigan kuchli shamollardan muxofaza qilish zarur.

Tunellarda va metroda qisqa to'qinli radioaloqa ishlamaydi. UQT radioaloqasi imkoniyati tonnel ichida temir-beton karkas radioto'lqinlarni

ektanlashtirganligi sababli Chegaralangan. Faqat 100-200 metrga joylashtirilgan, UQT portativ aloqa vositasi bilan ta'minlangan shaxsiy tarkib orqali amalga oshiriladi.

Shahar hududida mahalliy telekommunikatsiya tizimi rivojlanganligi sababli, simli aloqani tashkil etish qulaydir. Tezkor tadbirlarni bajarish maqsadida shaharning o'rta qismiga UQT retranslyator o'rnatilishi shahar hududi (20-30 radiusda) bo'ylab radioaloqani ta'minlaydi. Ushbu retranslyatorlarni har bir hududda qaysi binoga yoki ob'ektga o'rnatilishi oldindan rejalashtirilgan bo'lishi zarur.

Favqulodda vaziyatlar tahdidi va xavfi to'g'risida o'z vaqtida xabar berish aholini hayoti va sog'ligi saqlab qolishda muhim o'rin tutadi. Xabar berish tizimi fuqaro muhofazasi tadbirlarini turli sharoitlarda hal qilishda fuqaro muhofazasi kuch va vositalarini boshqarishning asosi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Fuqaro muhofazasi to'g'risida»gi Qonuni. 2000-yil 26 may.
2. O'zbekiston Respublikasining «Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida»gi Qonuni. 1999-yil 20-avgust.
3. Yuldashev O'.R., Djabbarova Sh., Xasanova O.T. Hayot faoliyati xavfsizligi. Darslik –T.: Iqtisodiyot, 2014. - 268 b.
4. Tojiyev M., Nigmatov I. Hayot faoliyati xavfsizligi. O'quv qo'llanma –T.: Tafakkur - Bo'stoni, 2012 .- 271 b.
5. Nigmatov I., Tojiev M. Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi. Darslik –T.: Iqtisodiyot moliya. 2011. - 260 b.
6. Tabiiy favqulodda vaziyatlari aholini va xududlarni muhofaza qilish. M a'ruza matni. O'zbekiston Respublikasi FMI. T. 2000 y.
7. Hozirgi zamon sharoitda fuqaro muhofazasining dolzarb muammolari. Ilmiy amaliy anjuman materiallari. O'zbekiston Respublikasi FVV FMI. T. 2001 y.

8. Turagalov , T. D. ., & Nasriddinov , N. J. M. o'g'li. (2022). ZAMONAVIY YONG'IN O'CHIRISH AVTOMATIK TIZIMLARNING AHAMIYATI VA MUAMMOLARI. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(6), 705–709. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/2306>
9. Nasriddinov Jasurbek Muxammadjon o'g'li. (2022). SANOAT KORXONALARIDAN CHIQUYOTGAN ZARARLI MODDALARNI SABABLARI VA YECHIMLARI. *Zamonaviy fan va ilmiy tadqiqotlar bo'yicha xalqaro konferentsiya materiallari* , 1 (3), 144-149. <https://econferenceseries.com/index.php/icmsss/article/view/597> dan olindi
10. Mamadbоеv, S. (2023). PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF THE ORGANIZATION OF PROPER MOVEMENT IN EMERGENCY SITUATIONS. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(19), 90-93.